

MYRON MAGNET: DESPRE CAPODOPERA LUI GEORGE ELIOT ȘI PERSPECTIVELE SALE PERENE ASUPRA INIMII UMANE

Autor: Andreea Iulia Scridon | 28 decembrie 2021

Un articol scris de Myron Magnet pentru The New Criterion

Articol original: "Middlemarch" & the heart's reasons

Este ușor să spui „Cunoaște-te pe tine însuți!”, dar cum, mai exact, ar trebui, noi, muritorii, să urmăm această poruncă delfică? Cu siguranță nu prin intermediul „științelor” umane. Psihologia, sociologia și antropologia par toate aplicări greșite ale unei metode de anchetă prea abstracte pentru a explica realitatea umană dezordonată, depersonalizând ceea ce este în mod esențial personal. Dacă doriți să înțelegeți realitatea umană, să meditați asupra a ceea ce face ca viața noastră să aibă sens și de ce facem ceea ce facem, de ce gândim ceea ce gândim și de ce sperăm ceea ce sperăm, cel mai bun ghid pe care îl cunosc este literatura.

O recitare recentă a cărții *Middlemarch* mi-a întărit categoric această convingere și deceniile care au trecut de când am citit ultima dată cartea m-au învățat să apreciez și eu ceea ce este considerat de atât de mulți autori drept cel mai mare dintre toate romanele englezești, unul dintre puținele, credea Virginia Woolf, destinat adulților. Nimeni nu poate smulge inima misterului nostru, dar în acest roman din 1871 George Eliot – pseudonimul formidabilei și neconvenționalei Mary Ann Evans – se apropie

mai mult decât oricine de a demonstra cum interacționează sentimentele și dorințele noastre interioare cu circumstanțele noastre exterioare, cu climatul social și cultural care ne înconjoară și cu relațiile noastre personale, în modelarea identității și destinului nostru.

Eliot rezumă complexitatea întreprinderii sale într-o epigramă care se află la începutul capitolului 53:

„Ceea ce oamenii din exterior numesc inconsistență nu este decât o grabă superficială, care se încheie printr-o lipsă de sinceritate – toată această încercare de a înlocui cu un mecanism mort, alcătuit din «dacă» și «rezultă», multitudinea ascunsă de ventuze vii prin care credința și conduita sunt aduse într-o permanentă susținere reciprocă.”

Asemeni sistemelor radiculare ale plantelor, atât de mult din ceea ce ne formează și ne motivează se află dincolo de suprafață, ascuns nu numai celor din afară, ci și de noi înșine. Identitățile noastre sunt organice, nu mecanice. După cum spune Eliot de două ori în roman, „caracterul nu este tăiat în marmură – nu este ceva solid și nealterabil. Este ceva viu și schimbător”, un proces vital pe care nu îl poate explica o ecuație simplă de cauză-efect.

Așa cum se întâmplă atât de des în literatură, Middlemarch își alege temele curtării și căsătoriei drept laboratoare. În timp ce proliferarea alegerilor, la care pot lua parte și femeile, începând cu epoca victoriană, a schimbat modul în care este văzută căsătoria, cele două căsătorii centrale din Middlemarch nu susțin totuși dictatul tipic victorian că „oricât de bună ar fi, o femeie trebuie să accepte viața pe care soțul ei i-o creează”. Dar nici George Eliot nu a avut o căsătorie victoriană convențională. A avut o relație deschisă timp de un sfert de secol alături de filosoful și protopsihologul George Henry Lewes, care nu putea divorța de soția sa și care și-a abandonat copiii – deși Eliot se prezenta drept doamna Lewes. Și astăzi, nu mai puțin decât în epoca victoriană, relația pe care o avem noi, modernii, cu soții sau partenerii noștri de viață, precum și relațiile noastre cu toți cei apropiați, sunt la fel de decisive în viețile noastre.

Căsătoriile sunt dialectice, „schimbându-se odată cu dubla schimbare a sinelui și a privitorului”, cum spune Eliot. Iar dinamica lor este greu de interpretat. Ne raportăm la ele ca la o picătură de apă privită la microscop, care la început pare plină de microbi mici care se hrănesc cu seninătate pentru a deveni protozoar mai mare. Uitați-vă totuși mai îndeaproape și veți descoperi coifuri pe creatura mai mare, care până

atunci păreau invizibile și care încearcă să creeze un curent pentru a atrage prada. Aceasta este o emblemă, crede Eliot, a modului în care căutăm pe jumătate orbește să ne înghițim și să ne asimilăm reciproc, să ne folosim reflexiv unii pe alții în scopurile noastre, având întotdeauna o imagine neclară despre cine conduce pe cine – cine este activ și cine este pasiv.

În prima căsătorie din Middlemarch, Dorothea Brooke, o fată cu înclinații intelectuale, pasionată de morală, care nu are nici douăzeci de ani când o cunoaștem noi, în anul 1829, nu pare să se îndrăgostească cu adevărat de Edward Casaubon, un duhovnic și erudit care are de două ori vârsta ei și care, asemeni ei, aparține nobilei funcii. Fiind mai degrabă o idealistă, în sensul cel mai literal, își revarsă toată dorința într-o „concepție înaltă despre lume”, în „intensitate și măreție”, în credința ei că Casaubon întruchipează „viața interioară superioară”, că el este un om „cu care ar putea atinge o comuniune spirituală; de fapt, un om care ar putea explica principiile acestei lumi cu cea mai mare erudiție: un om a cărui cunoaștere aproape că a fost o dovadă a tot ceea ce credea!” Ea își imaginează că „el gândește despre lumea întreagă, în care gândul meu nu este decât o sărmană oglindă de doi bani”.

Dar cum ajunge ea la această înaltă concluzie? Născută într-o familie bună, dar (la fel ca majoritatea fetelor din vremea ei) prost crescută, orfană, luată sub tutela unui unchi moșier amabil, însă iresponsabil, ea învățase suficient pentru a ști că Casaubon se aseamănă cu portretul iconic al lui John Locke, realizat de Godfrey Kneller – profund, dar izolat, ascuțit, slab și consumat. Ea îl ascultă entuziasmată povestind despre planul său ambițios, pe care l-a scris ani de zile, umplând caiet după caiet cu note de cercetare, care constă în scrierea unui mare tratat unificator, Cheia tuturor mitologiilor, care va demonstra cum se armonizează nenumăratele povești tradiționale folosite de popoarele lumii ca metafore pentru a ilumina misterele vieții, deoarece toate acestea sunt doar fragmente denaturate sau înfrumusețate, rupte dintr-o perspectivă asupra lumii pe care Dumnezeu i-a dat-o la început omului. Ce proiect ar putea fi mai măreț, se gândește Dorothea, făcându-l pe autor pe jumătate cărturar și pe jumătate sfânt? Imaginați-vă doar: multitudinea de povești despre originea și scopul lumii se întâlnesc într-o singură narațiune care, dacă nu este literalmente adevărată, reprezintă totuși o oglindă a adevărului divin! Ea crede că ar putea învăța de la el „o teorie absolută care i-ar putea aduce propria viață... într-o legătură perfectă cu acel trecut uimitor.”

Încă de când era o fetiță, spune Dorothea, a vrut mereu să-și dedice viața

scopului de „a ajuta pe cineva care creează opere de artă mărețe”, așa cum fiicele orbului John Milton i-au citit și transcris după dictare marea sa epopee a păcatului și a răului. A se căsători cu Casaubon, crede ea, „ar fi ca și cum te-ai căsători cu Pascal. Ar trebui să învăț să văd adevărul cu aceeași claritate pe care au văzut-o oamenii măreți”. Așa cum facem, uneori, cu toții, ea gândește prin analogii, nu întotdeauna corecte; și, fiind ghidată de astfel de comparații istorice, nu e de mirare că prețuiește o astfel de cheie a tuturor mitologiilor. Dar știa ea unul dintre cele mai memorabile aforisme ale lui Pascal: „Inima își are propriile rațiuni, pe care rațiunea nu le cunoaște”? George Eliot cunoștea cu siguranță acest citat.

În scurta lor perioadă de curtare, Casaubon nu prezintă niciodată într-o lumină falsă așteptările lui de la căsătorie. „Marele farmec al sexului tău”, îi spune el Dorotheei, „este capacitatea de a cultiva o afecțiune înflăcărată, care poate ajunge până la jertfă, iar aici poate fi observată finețea care completează existența noastră.” Dar Dorothea nu înțelege cât de multă lepădare de sine, mai degrabă decât realizare de sine, îi va rezerva tot acest egocentrism de piatră. La urma urmei, „sarcina dificilă de a cunoaște un alt suflet”, remarcă Eliot, este cu atât mai dificilă pentru cei „a căror conștiință este alcătuită în principal din propriile dorințe” – conștiință pe care o avem cu toții, uneori – iar sarcina este și mai îngreunată de confuzia noastră cu privire la care din sentimentele noastre sunt doar creații ale minții și inimilor noastre sau sunt răspunsuri obiective față de ceilalți. După cum un personaj îi răspunde altuia, care îl acuză că este dezagreabil, „Dezagreabil este un cuvânt care descrie sentimentele tale și nu acțiunile mele”.

Relatarea lui Casaubon cu privire la opera sa se referă în principal la măreția intenției sale, care îi deschide imaginației Dorotheei perspective nelimitate și un sentiment palpitant de revelație și eliberare. „În scrisul său, el s-a bazat pe încrederea și venerația ei tinerească; îi plăcea să-i atragă interesul proaspăt de a asculta, ca un mijloc de încurajare pentru sine”, fiind un antidot pentru teama sa că ceilalți cărturari nu îl respectă și că nu va duce niciodată la bun sfârșit sarcina la care a muncit atât de mult în singurătate. La urma urmei, și el este om și, prin asta, „centrul propriei sale lumi; ...crezând că ceilalți au fost creați doar pentru el de Providență.” Prin urmare, nu îl surprinde deloc faptul că o tânără frumoasă vrea să-l susțină și să-și dedice viața pentru a-l ajuta – deși slăbiciunea pasiunii pe care o simte pentru ea îl surprinde. Tradiția poetică, pe care el a luat-o ca ghid la fel de mult ca Dorothea, a exagerat prea mult puterea romantismului, conchide el.

Totuși, în luna lor de miere, Dorothea începe să aibă îndoieli. În timpul perioadei de curtare, ea atribuisese propriei înțelegeri defectuoase orice incoerență aparentă în explicațiile lui. Dar acum suspectează că teza lui este illogică, că nu este decât un amestec de fragmente și analogii false. În ochii ei, „priveliștile mari și aerul proaspăt pe care ea visase să le găsească în mintea soțului ei au fost înlocuite de anticamere și pasaje sinuoase care păreau să nu ducă nicăieri”. Fiind preocupat numai să demonstreze erori în detaliile lucrărilor altor mitologi, examinându-le minuțios cu mica lumânare care îl face să ignore lumina soarelui, el „a pierdut cu ușurință din vedere orice scop care l-a determinat să întreprindă această muncă”. În loc să navigheze cu el pe mărele nemărginite ale gândirii, Dorothea se trezește „explorând un bazin închis”.

Poate are nevoie să fie puțin împins de la spate, se gândește Dorothea. Așa că îi pune întrebarea care a înghețat sângele oricărui om care a scris vreodată o teză de doctorat: nu este momentul să te oprești din a umple caietele cu cercetări? „Nu vrei să decizi ce, din toate aceste informații, vei folosi și să începi să scrii cartea care va face vastele tale cunoștințe utile lumii?” Ea se oferă, bucuroasă, să transcrie orice îi va dicta. Desigur, nicio vorbă nu ar putea fi „mai tăioasă și mai iritantă” pentru el, deoarece aceasta confirmă îndoielile pe care el însuși s-a străduit să le respingă ca pe niște temeri morbide care e firesc să bântuie orice autor. Iar întrebarea ei îi stârnește teama că venerarea ei reconfortantă față de el ar putea da loc „unei lipse de respect și poate aversiune”. Astfel începe să o trateze cu răceală și dispreț.

Dorothea trebuie totuși să recunoască faptul că soțul ei nu-și va realiza niciodată Cheia – că este „un eșec”, lucru pe care probabil îl știe și el. Respectul se transformă în milă pentru munca pierdută și risipa de viață, iar ea îl tratează cu tandrețe. Pentru el, mila ei este de nesuportat. Oricât de puțin s-ar fi așteptat, părerea de sine este acum indisolubil legată de opinia ei despre el: suntem atât de profund interconectați, crede George Eliot, încât ne locuim reciproc identitățile, ironic fiind faptul că cei pe care ne așteptăm să îi putem încorpora într-un sfârșit ajung să ne încorporeze ei. Casaubon, extrem de mândru și sensibil, până la morbiditate, îi interpretează tandrețea cu „certitudinea că l-a judecat” și l-a găsit sub nivelul așteptărilor ei. Îi percepe în mod greșit fiecare tăcere, fiecare observație, ca „o afirmație a superiorității conștiente”. Ne înțelegem greșit unii pe alții în conformitate cu temerile noastre, dar și cu speranțele noastre.

Așa că, atunci când ea încearcă să-și strecoare brațul liniștitor prin al

lui, el este rigid, nerăspunzându-i atingerii.

„În aceste acte numite trivialități, semințele bucuriei sunt irosite pentru totdeauna, până când bărbații și femeile se uită în jur, cu chipuri îmbătrânite, la devastarea pe care a creat-o zădărnicierea lor și afirmă că pământul este cel care nu are recolte de încântare – numindu-și negarea cunoștință.”

Pentru ce este pedepsită? Se întreabă Dorothea. Este vina ei că, din greșeală, a crezut în el și s-a supus lui, micșorându-și viața, mai degrabă decât mărind-o, așa cum sperase? „Într-o astfel de criză,” scrie Eliot, „unele femei încep să urască”.

Eliot – la urma urmei, vorbim despre romanul ei – îl supune în acest punct pe Casaubon unui infarct, care nu este nu fatal, ci mai degrabă un avertisment că timpul se scurge și nu va termina niciodată cartea pentru care „își riscase tot egoismul”. Răspunsul său este monstruos. El îi cere lui Dorothea să promită, în cazul morții lui, că nu va face ceea ce ar el ar „disprețui și să facă întotdeauna ceea ce și-ar dori el” – fără să specifice ce îi cere el mai exact și fără să accepte vreun semn de protest. Dorothea îi cere o noapte de gândire înainte de a face un jurământ atât de bizar. Este o noapte bântuită, în care își imaginează cum își va pierde viața, punând în ordine fragmente amestecate care nu ar putea dovedi niciodată o teorie greșită. Cu toate acestea, compasiunea pentru durerea soțului ei de a ști că, altfel, munca vieții lui nu va însemna cu siguranță nimic, o face să refuze să rănească acest „suflet lovit”, oricât de bine știe că doar „idealul și nu legământul real al căsătoriei” ar putea să o oblige să „se lege de o părtășie care nu o convinge”. Dar simțul propriei ei persoane este cuprins de idealuri, inclusiv un ideal al onoarei, care nu i-ar permite să încalce o promisiune atât de nerezonabilă, odată făgăduită. Se duce la Casaubon să-și dea cuvântul și îl găsește – în mod providențial – mort.

În nedumerirea ei față de promisiunea de a se lega de epava care este opera soțului ei, Dorothea nu a observat cealaltă jumătate a cererii sale – să nu facă ceea ce el a disprețuit. Dându-și seama de firea ei mai bine decât ea însăși, el își propusese să o înghită și să o subjuge de dincolo de mormânt, și mai tiranic decât își imaginase ea. Fiind suficient de conștient de sine pentru a recunoaște, cu întârziere, că o tânără frumoasă și profundă ca ea ar putea să nu-l găsească „adorabil fără niciun fel de dubiu”, el a perceput – deși ea nu o făcuse – că este îndrăgostită de tânărul său văr, Will Ladislav. În consecință, testamentul său prevedea că

ea nu va primi nimic dacă se căsătorește cu Ladislaw, o prevedere cu atât mai flagrantă cu cât aruncă suspiciuni asupra onoarei soției sale. „Șocul violent de repulsie” cu care reacționează Dorothea o eliberează, moment după care sigilează și închide instrucțiunile inutile de la soțul ei mort despre continuarea muncii sale inutile, condamându-l la uitare, așa cum el ar fi condamnat-o pe ea.

Din portretul îngăduitor și interiorizat al lui Eliot este ușor de ghicit cât de profund se identifică autoarea cu Dorothea. Însă lucrurile nu stau la fel și în cazul soției din a doua căsătorie centrală din Middlemarch. Eliot o înțelege pe Rosamond Vincy la fel de bine pe cât o înțelege pe Dorothea, chiar cu oarecare empatie. Dar caracterul, deși flexibil și modelabil după circumstanțe, alegeri și relații, are totuși un anumit nucleu fix, înnăscut, iar în cazul lui Rosamond, acest nucleu este alcătuit dintr-un egocentrism placid pe care Rosamond nu-l poate stăpâni în întregime, lucru pe care Eliot îl găsește greu de admirat.

Dacă perspectiva autorului cu privire la acest personaj este mai mult din afară decât dinăuntru, asta se datorează parțial faptului că Rosamond este extrem de superficială. Frumusețea izbitoare a aparenței ajută într-un fel la explicarea acestei trăsături. Cu formele ei atrăgătoare, părul ei atât de fin și pur blond, care duce cu gândul la perfecțiunea părului blond al unui bebeluș, și „fața ei încântătoare, așezată pe un gât lung și alb”, pe care îl mișcă □□„cu cea mai perfectă gestionare a farmecului mulțumirii de sine”, nu este de mirare că „fiecare nerv și mușchi al lui Rosamond erau adaptate conștiinței faptului că era privită”.

Ea este superficială până în măduva oaselor. „Era, prin natura ei, o actriță a tuturor pieselor care se potriveau fizicului ei: își juca până și propriul caracter atât de bine, încât nici nu știa dacă este chiar al ei.” Fiica primarului-industriaș al Middlemarch – romanul se petrece în anii care au precedat Proiectul de lege din 1832, care a extins votul de la nobilimea funciară la producători și comercianți –, a fost eleva vedetă a școlii de fete din orașul Midlands, unde absolvise, având „acea combinație de sentimente rafinate, muzică, dans, desen, scriere elegantă de scrisori.. și frumusețea blondă perfectă, care o făcea femeia irezistibilă pentru bărbatul condamnat al acelei epoci”, scrie Eliot cu răutatea pe care nu și-o poate ține în frâu în descrierea lui Rosamond. „Nu avea obiceiul de a fabrica minciuni”, adaugă Eliot, „și dacă afirmațiile ei nu trimiteau direct la lucrul la care se referea de fapt, ele nu erau menite să sugereze nimic – acest mod de exprimare se număra mai degrabă printre realizările ei elegante, menite să fie plăcute”.

Reușea într-adevăr să placă, iar burlacii bogați ai orașului se învârtteau în jurul ei, timizi, stângaci și nu tocmai pe placul ei. Căci ea văzuse și invidiase aristocrația și simțise că ar trebui să aparțină ei. Având „istețimea de a discerne foarte subtil până și cea mai slabă aromă a rangului”, ea îl alege ca țintă pe Tertius Lydgate, un medic abia sosit în Middlemarch, ale cărui gust rafinat, haine impecabile și „politețe nepăsătoare a superiorității conștiente” îl disting ca provenind dintr-o familie bună, fiind nepotul unui baronet.

Ambițios și superb educat, Lydgate nu are gânduri de căsătorie. În schimb, el are în minte două mari proiecte care împreună „reunesc cucerirea intelectuală și binele social”. Planul său practic este de a înființa un spital dedicat tratamentului febrei, loc de carantină în caz de epidemie, pentru a avansa cunoștințele prin specializare și, probabil, pentru a servi drept nucleu unei noi școli medicale în acea eră reformatoare. Împărtășind pasiunea intelectuală a Dorotheei, el are, în plus, și un proiect teoretic. Cercetarea recentă a depășit acel nivel al înțelegerii în care organele corpului erau concepute ca niște entități separate, avansând către o nouă înțelegere a faptului că un organism viu este un sistem compus dintr-o varietate de țesuturi primare, care formează diferitele organe, iar cunoașterea acestor țesuturi și a modurilor în care pot fi afectate este esențială pentru diagnosticul și tratamentul științific. Lydgate are o ipoteză conform căreia există un țesut mai fundamental decât acestea, un „țesut primitiv” din care se dezvoltă toate celelalte. Dacă ar putea să îl găsească, nu ar arunca asta o lumină și mai puternică asupra mecanismelor bolii, ducând la descoperirea unor tratamente mai eficiente? Aceasta este o teorie unificatoare la fel de cuprinzătoare ca și Cheia lui Casaubon – și Eliot, un cititor obișnuit a revistei medicale The Lancet, trata cu scepticism toate teoriile unificatoare mărețe –, dar chiar și cei care nu sunt oameni de știință știu acum câte ceva despre celulele stem și ADN.

Lydgate, scrie Eliot, este hotărât să nu se numere „printre acele eșecuri”, anume acei oameni care își propun să schimbe lumea, dar care sfârșesc fiind „modelați după mase și ambalați într-o cutie de către oamenii obișnuiți”, abia conștienți de modul în care „ardoarea lor în munca generoasă și nerăsplătită se reduce la fel de imperceptibil ca ardoarea altor iubiri tinerești, până când într-o zi sinele lor mai timpuriu se plimbă ca o fantomă prin vechea sa casă, înlocuind mobila cu una nouă și total nepotrivită.” Dar el ajunge să se transforme într-un eșec în ochii săi, asemeni lui Casaubon și a altor personaje din acest roman, ale cărui teme includ și eșecul. Middlemarch urmărește procesul subtil al schimbării lui Lydgate, care – așa cum se întâmplă adesea, remarcă Eliot – este

consecința căsătoriei sale. El este un studiu de caz despre cât de puțin ne cunoaștem adesea propriile sentimente – faptul că Lydgate este sigur pe percepția sa despre Rosamond ca întruchipând „ceea ce ar trebui să fie o femeie” nu înseamnă că se și îndrăgostește de ea – și despre cum, în „convergența tainică a destinelor umane”, viețile noastre se modifică reciproc, modelându-ne căile și chiar identitățile în moduri pe care nu le prevedem, dorim sau aprobăm.

Având la dispoziție o copie a Manualului statistic de diagnosticare a tulburărilor mintale al Asociației Americane de Psihiatrie, ați putea recunoaște cu ușurință tulburarea de personalitate narcisistă a lui Rosamond. Dar ce imagine seacă și incompletă ați obține cu privire la vidul ei interior și autoînstrăinarea ei, în timp ce ea se modelează conform „propriului standard al unei doamne perfecte, având întotdeauna un public în propria conștiință”! Nu ați simți cât de arid și searbăd trebuie să fie să trăiești în aroganța ei egoistă. Mai presus de toate, ceea ce v-ar lipsi ar fi modul în care un astfel de personaj, care, rămânând aparent pasiv, poate declanșa și susține acel proces treptat de schimbare care reface în mod fatal viața altuia. Aceasta este drama care o interesează pe Eliot și astfel de drame sunt țesutul primar al literaturii.

Asta nu înseamnă că Eliot, sceptică fiind, crede că literatura este o sursă infailibilă de cunoaștere. Sigur, literatura consfințește înțelepciunea empirică extrasă de observatorii inteligenți din experiența omenirii, dar înțelegerea ei necesită o precizie și atenție la fel de puternică ca cea din *The Lancet*. Lydgate, convins că știe tot ce este necesar despre dragoste și căsătorie din lecturile sale tinerești și din înțelepciunea populară, a decis, oricum, să nu ia în considerare căsătoria timp de cel puțin cinci ani, pentru a se concentra pe medicină. Așa că este surprins să afle că tot orașelul Middlemarch, și Rosamond însăși, consideră că flirtul său constant și neglijent este o curtoazie serioasă și își oprește brusc vizitele. După o lungă absență, despre care este sigur că a risipit concepțiile greșite ale tuturor, acesta îi face o vizită impulsivă, fără a-și examina motivele din spatele ei. Este surprins să o găsească pe Rosamond atât de tristă și retrasă; este surprins, când ochii lor se întâlnesc în cele din urmă, să vadă lacrimi în ai ei; este surprins că nu se poate stăpâni din a o săruta; este surprins să-i părăsească casa în postura unui bărbat logodit. Dacă ar fi studiat mai atent literatura, l-ar putea avertiza Eliot, ar fi învățat că „inima își are propriile rațiuni, pe care rațiunea nu le cunoaște.”

De asemenea, aceasta ar fi putut să-l învețe să analizeze caracterul lui

Rosamond pentru a evita o căsătorie care îi va aduce doar durere. Precum Casaubon, el îi revarsă logodnicei ambițiile sale profesionale cu „o ardoare pe care el își închipuise că soția ideală trebuie să o venereze cumva ca fiind sublimă”. Dar, în timp, el află că acesteia îi pasă de talentul și de strădania sa intelectuală doar pentru prestigiul pe care i l-ar putea aduce lui – și ei, prin reflexie –, asemeni unei panglici cusute în butonieră. Medicina și cercetarea medicală îi sunt dezagreabile. Boala și tăierea cadavrelor îi amintesc de vampiri – un detaliu gotic interesant pentru un roman în care oamenii se hrănesc unii de la alții. Latura lui Lydgate pe care ea o prețuiește cel mai puțin este cea pe el care o prețuiește cel mai mult. În locul ajutorului și interesului dornic pe care Dorothea îl manifestă asupra muncii soțului ei, Lydgate, a cărui întreprindere este cu adevărat valoroasă, primește numai indiferență „searbădă, lipsită de orice fel de energie”, lucru care îi roade ambiția.

Însă, pe lângă ardoarea sa intelectuală, Lydgate are ceea ce Eliot numește „deprinderi provinciale” – „obiceiul ereditar... al egoismului iremediabil” și naivitatea de a se aștepta să aibă, fără niciun efort, servitori buni, cizme bune, argint și ochelarii potriviți pentru Riesling. În alte circumstanțe, astfel de așteptări ar putea fi inofensive, dar alăturate aroganței lui Rosamond, ele devin toxice. Lydgate închiriază una dintre cele mai bune case din oraș, o umple cu mobilă asortată, îi cumpără frumoasei soții bijuterii frumoase și, în curând, se află atât de adânc îngropat în datorii, încât creditorul său principal trimite un evaluator pentru inventarierea mobilierului și a argintului pe care le-a promis ca garanție, spre oroarea lui Rosamond.

Lydgate se simte umilit, dar de propria sa imprudență, și hotărăște să își reducă cheltuielile. Discutând subiectul cu Rosamond, el se așteaptă din partea ei la înțelegere, confort și sprijin, dar ea simte doar „jignire și respingere” față de suferința și tonul lui sever, gândindu-se instinctiv că severitatea este îndreptată spre ea și fiind sigură „că nimeni nu ar putea găsi pe bună dreptate că este vina ei”, pentru că ea este perfectă. Auzind despre datoriile în care cei doi sunt îngropați, ea spune: „Dar ce pot eu să fac, Tertius?” – un răspuns care îl înfrigurează pe Lydgate până în măduva oaselor, văzând cât de singur este în acest necaz – fiind chiar mai singur decât crede, dat fiind faptul că sentimentul lui Rosamond cu privire la problemele și consternarea lui este acela că „dacă ar fi știut cum se va comporta Lydgate, nu s-ar fi căsătorit niciodată cu el”. El încearcă să fie blând, să discute cu ea despre nevoia de a economisi, dar tonul său preemptoriu revine când îi interzice să-i ceară tatălui ei bani, știind că oricum nu are suficienți pentru a-i împrumuta. Când îi spune că

bijutierul lor s-a oferit să le ia înapoi o parte din argint și bijuterii, ea refuză să se uite la lista pe care a făcut-o și îi spune să returneze ce vrea, „lăsându-l pe Lydgate neajutorat și nesigur... Părea că ea nu se mai identifică deloc cu el, ca și cum ar fi fost creaturi din diferite specii și cu interese opuse”.

Ea amenință că se va duce înapoi în casa părinților ei când va veni evaluatorul, iar el îi răspunde doar cu o privire care „arăta o acceptare disperată a distanței pe care ea o punea între ei”. Dar el se stăpânește și încearcă din nou. „Până acum am fost uniți, Rosy, nu ar trebui să mă lași singur la primul necaz”. Și ea răspunde cu un egocentrism total : „Cu siguranță că nu. Voi face tot ce cred că se cuvine să fac.” Dar rezistența ei pasivă la decizia lui de a economisi este nestrămutată. Întrucât „lumea nu a fost ordonată după bunul ei plac, iar Lydgate făcea parte din acea lume”, ea nu se uită niciodată la el, exprimând o „dezaprobare studiată prin care își satisfăcea opoziția interioară față de el fără a se compromite”. Îndurerat de înstrăinarea lor din ce în ce mai puternică, afectat de îngrijorarea legată de bani, Lydgate se simte stânjenit de senzația sa de „energie irosită și preocupări degradante” care îl împiedică de la „marea existență în lumea gândirii și a acțiunii inteligente care trec pe lângă el”.

Rezistența pasivă a lui Rosamond se transformă în sabotaj activ atunci când Lydgate decide să închirieze casa și să cumpere una mai ieftină. Ea contrazice pe ascuns ordinele bărbatului date agentului imobiliar și îi spune în mod fals viitorului locatar că această casă nu este disponibilă. Când Lydgate respinge categoric sugestia ei de a cere ajutor rudelor sale nobile, fiindcă nu dorește să se umilească, recunoscându-și situația în fața oamenilor pe care îi disprețuiește, ea îi scrie în secret o scrisoare stăruitoare unchiului lui. Baronetul îi răspunde negativ nu ei, ci lui, presupunând că Lydgate a fost cel care a pus-o să scrie o astfel de scrisoare. Muștrându-l pe Lydgate pentru o astfel de „conduită meschină”, unchiul său refuză categoric să-i ajute. Așa că Rosamond îl face de rușine pe soțul ei de două ori în fața familiei sale, atât prin imprudența, cât și prin presupusa lui lipsă de bărbăție, care îi sunt reproșate. Baronetul, asemeni lui Lydgate înainte de căsătorie, are propriul său obicei ereditar de a asuma că soțul este stăpânul familiei.

Oricât de activă, și chiar viguroasă, ar fi interferența lui Rosamond, și oricât de distructive ar fi consecințele, sentimentul sigur al propriei perfecțiuni o face neclintită în fața sentimentelor de vinovăție sau chiar în fața propriei rațiuni. Muștrarea furioasă a lui Lydgate în urma

amestecului ei în această situație „o face să îl respingă cu un dezgust rece și să devină mai calmă, fiind convinsă că nu ea este cea care s-a purtat greșit, orice ar fi făcut cei din jurul ei”. Tatăl ei, soțul ei, baronetul, creditorul – toți greșesc.

De fapt, nu exista decât o singură persoană în lumea lui Rosamond pe care ea nu o considera vinovată, și aceasta era creatura grațioasă cu plete blonde și cu mâinile încrucișate în poală, care nu se exprimase niciodată nepotrivit și care acționase întotdeauna bine – binele fiind, evident, ceea ce îi plăcuse ei cel mai mult.

În fața unei astfel de agresiuni pasive și narcisiste, dacă scuzați jargonul, ce ar trebui să facă Lydgate? El simte

„acel sentiment pe jumătate înnebunitor de neputință, care se năpustește asupra oamenilor pasionați atunci când pasiunea lor este întâmpinată de o tăcere aparent nevinovată, al cărei aer blând, de victimă, pare să-i învinovățească și, în cele din urmă, infestază chiar și cea mai îndreptățită indignare cu îndoiala dreptății sale.”

În plus, acesta o iubește și nu vrea ca acea dragoste să piară – cu atât mai mult, poate, cu cât, la fel ca Dorothea, el a avut un unchi care l-a crescut în locul părinților morți: un unchi rece și distant. Pe cine să iubească dacă nu pe soția sa, a cărei iubire de sine este atât de consumatoare, încât nu mai are loc și pentru el, deși aprobarea ei se poate transforma în antipatie? Reproșurile ei reverberează în mintea lui – „Nu mi-ai făcut viața plăcută în ultima vreme”; „Greutățile pe care mi le-a adus căsătoria noastră” – și-l umplu de spaima ideii că el și Rosamond s-ar putea „scufunda în hidoasa legătură a urii domestice”. Cu această teamă – mai degrabă că el ar putea înceta să o iubească decât vice-versa – el raționalizează orice scuză posibilă pentru ea, rezultatul fiind, spune Eliot, că ea „îl stăpânește”. Este nevoie de doi oameni pentru a concepe dinamica unei căsătorii – „Deci porunca/Implică ascultare”, cum spune Eliot într-un alt epigraf al unui capitol – și el a ales să se conformeze. „Poate că dacă ar fi persistat în hotărârea sa de a fi cu atât mai bun cu cât ea era mai puțin bună”, remarcă Eliot cu îndoială, lucrurile s-ar fi putut termina mai bine, dar „energia sa nu i-a permis să ducă această sarcină la bun sfârșit ”.

Ambii parteneri au contribuit la acest rezultat, dar Eliot face clar faptul că nu sunt ambii la fel de vinovați. „Nemulțumirea lui Rosamond față de căsătoria ei se datorează condițiilor căsătoriei în sine”, judecă Eliot, „cerințelor sale de suprimare de sine și toleranță, și nu de natura soțului

ei". Dacă ar fi avut un caracter diferit, în aceleași circumstanțe financiare, cât de diferite ar fi putut fi lucrurile, întrucât ei trebuiau doar să economisească, nu să moară de foame. După cum meditează Lydgate, „Două ființe care s-ar iubi reciproc și care ar avea o serie de gânduri în comun ar putea râde de mobilierul lor ponosit și de calculele pe care trebuiau să le facă pentru a-și putea permite untul și ouăle. Dar... în mintea lui Rosamond, nu era suficient spațiu pentru ca aceste luxuri să pară mici”.

Dar urmează o lovitură finală, care este și mai rea. Susținătorul financiar al spitalului proiectat de Lydgate, bancherul Nicholas Bulstrode, este șantajat de cineva care știe că și-a început cariera lucrând pentru un bijutier din Londra care furniza bunuri furate în secret. Și mai ciudat, bancherul exagerat de pios s-a căsătorit mai târziu cu văduva șefului său, după ce a promis că va organiza o căutare pentru fiica ei fugară și a raportat în mod fals că nu a putut fi găsită, deși atât el, cât și șantajistul descoperiseră locul unde se afla aceasta. La moartea soției sale, el a moștenit averea sa, din care o mare parte s-ar fi dus altfel la fiica și nepotul ei. Având acea moștenire dobândită sub formă de capital inițial, Bulstrode s-a mutat la Middlemarch, s-a îmbogățit, a dobândit putere în calitate de bancher șef și filantrop al orașului și s-a recăsătorit. Șantajistul vine la casa de la țară a lui Bulstrode pentru o plată, se îmbolnăvește acolo, este tratat de Lydgate și moare după câteva zile. Din întâmplare, un cetățean din Middlemarch, care se întorcea dintr-o călătorie, l-a auzit pe șantajist povestind istoria lui Bulstrode și s-a gândit să răspândească știrea peste tot în Middlemarch. Toți îl suspectează imediat Bulstrode de omor – deși vinovăția lui este echivocă – și îl suspectează și pe Lydgate de complicitate, chiar dacă este în întregime nevinovat, știindu-se despre el că este profund îndatorat lui Bulstrode.

După câteva zile în care trebuie să treacă prin ostracizarea orășenilor, fără ca Rosamond să îi adreseze vreun cuvânt, „de parcă amândoi ar fi plutit pe o bucată de epavă fără să se privească”, Lydgate o întreabă dacă a auzit „că lumea mă crede dezonorat.” Ea răspunde că da, iar Lydgate se așteaptă atunci să audă o declarație de încredere din partea ei, o declarație prin care să îl sprijine, spunându-i că ea știe că este un om de onoare. Însă ea nu spune nimic. Pe măsură ce își adună forțele pentru un ultim efort de a se explica și de a-i demonstra inocența, ea izbucnește brusc, spunând că în momentul acesta trebuie să se mute la Londra. „Nu pot continua să trăiesc aici”, exclamă ea, cu tonul său egocentric deja familiar. „Indiferent de orice mizerie pe care va trebui să o suport, va fi mai ușor să fac asta dacă plec de aici.” Eu, eu, eu!

Lydgate renunță: „El alesese această creatură fragilă și luase asupra sa sarcina de a avea grijă de viața ei. El trebuie să își ducă la capăt acest angajament, purtându-și jalnica povară.” Aceștia se mută la Londra, unde el câștigă din nou mulți bani îngrijind persoane bogate, plecând de acasă vara pentru a-i trata într-o stațiune europeană de pe litoral. El publică un tratat despre gută, atunci considerată o boală a excesului – departe de cercetarea măreață pe care plănuise să o întreprindă. Deși activitatea sa înflorește, spre satisfacția lui Rosamond, „el s-a considerat întotdeauna un eșec: nu a reușit să facă ceea ce și-a plănuit cândva”. Când moare la cincizeci de ani, Rosamond se căsătorește cu un doctor mai bogat și mai în vârstă, se bucură de plimbarea cu cele patru fiice ale sale într-o trăsură arătătoare și vorbește despre fericirea ei ca despre „o recompensă – nu spune exact pentru ce”, dar probabil lucrul la care se referă, adaugă Eliot, este faptul de a-l fi suportat pe Lydgate.

Cum s-ar fi putut comporta Rosamond? Eliot ne oferă un contraexemplu în cea de-a doua doamnă Bulstrode, care aude zvonurile despre soțul ei de la fratele ei, tatăl lui Rosamond, și împărtășește credința sa că sunt adevărate. Oricât de aiurită, superficială și indiscretă,

„ar fi această femeie prost crescută, ale cărei fraze și obiceiuri erau un ghiveci ciudat, avea în ea un spirit loial. Omul de a cărui prosperitate se bucurase aproape o jumătate de viață și care o prețuise fără îndoială – acum că pedeapsa îi sosise, ei nu i-a fost posibil în niciun fel să-l părăsească.”

Știe imediat că „îi va împărtăși tristețea și nu va spune nimic despre vinovăția lui: voi plânge și nu voi reproșa”, dar are nevoie de timp pentru a se pregăti și pentru a „plânge în semn de rămas bun pentru toată bucuria și mândria pe care a adus-o vieții sale.” Se închide în camera ei, își scoate toate bijuteriile fine, îmbracă o rochie simplă neagră, își desface părul și îl periază, apoi se duce la el și își pune mâna pe a lui. Cei doi nu pot vorbi, dar plâng împreună. „Mărturisirea lui a fost tăcută, iar promisiunea ei de fidelitate a fost tăcută”. Spre deosebire de Bulstrode, Lydgate este nevinovat.

Mai devreme în roman, când Lydgate îl examinează pe Casaubon după primul său atac de cord, el simte o oarecare milă, denaturată însă de o urmă de derâdere la suferința savantului și legată de faptul că acesta nu va mai trăi suficient pentru a-și termina cartea. Lydgate era atunci prea tânăr și neobișnuit cu nenorocirile pentru a simți „patosul unui destin în care totul este sub nivelul tragediei, cu excepția egoismului puternic al celui

care suferă”, remarcă Eliot. Acel patos al condiției umane este cel care inundă Middlemarch, iradiat de compasiunea infinit de înțelegătoare a lui Eliot.

Imagine: Wikimedia Commons

Acest articol a fost tradus cu acordul publicației *The New Criterion*.